

הרב גדעון קפלן

פוריות במשנת הרב שמואל הלוי ואזנר – בעל שו"ת שבט הלוי

תוכן עניינים:

מבוא

רקע

על הגר"ש ואזנר

הגדרות רפואיות

פוריות

הזרעה מלאכותית

הפריה חוץ גופית

מיקרו מניפולציה

תרומות ביצית

הרב ואזנר על הזרעה מלאכותית מזרע הבעל

הרב ואזנר על הזרעה מלאכותית מתורם זר

הרב ואזנר על הפריה חוץ גופית

סיכום

מבוא

רקע

לאור ההתפתחות האדירה של הרפואה המודרנית והטכנולוגיה הרפואית עלו על שולחנם של פוסקי ההלכה סוגיות הלכתיות ואתיות שונות ומגוונות לדוגמא: במחצית השנייה של המאה ה-19 הומצאה טכניקה המאפשרת הריון ללא קיום יחסים¹. השיטה פשוטה וקלה. מזריקים את הזרע לנרתיק² סמוך למועד הבירין.

מבחינה טכנית ניתן לבצע את ההזרעה מזרע הבעל, כמו גם מזרע זר – זרע תורם. בהזרעה מתורם זר – יש המשתמשים בזרעו של אותו תורם בכל

1. ראה פרופ' אברהם שטינברג, **אנציקלופדיה הלכתית רפואית**, המכון ע"ש ד"ר פלק שלזינגר לחקר הרפואה על פי התורה ליד המרכז הרפואי שערי צדק, ירושלים תשס"ו, (להלן **אנציקלופדיה הלכתית רפואית**) ערך "הזרעה מלאכותית". הניסיון המדעי הראשון לביצוע הזרעה מלאכותית נעשה על ידי האנטומיסט ההולנדי יאן שוואמרד, בשנת 1680. הוא ניסה לבצע הזרעה מלאכותית בדגים, ללא הצלחה. הראשון שהצליח לבצע הזרעה מלאכותית, גם בדגים, היה יעקובי, בשנת 1742. הכומר-פיזיולוג ספלנצני היה הראשון שהצליח לילד כלבה שנוצרה בדרך של הזרעה מלאכותית, בשנת 1780. הכירורג הלונדוני ג'וזף הנטר הצליח לבצע הזרעה מלאכותית מוצלחת באשה, שבעלה סבל מ-hypospadias בשנת 1785. עידן ההזרעה המלאכותית בבני-אדם החל למעשה רק במחצית השנייה של המאה ה-19 לאחר הצלחתו של הגינקולוג האמריקאי מריון סימס, בשנת 1866. החלוץ בהזרעה מלאכותית מתורם זר היה האמריקאי רוברט דיקינסון, בסוף המאה ה-19. מאז שנת 1940 החל בשימוש בבנק זרע על ידי שיטות הקפאה של זרע לזמן ממושך.
2. כיום ניתן להזריק זרע לא רק לנרתיק אלא גם לתעלת צוואר הרחם או לתוך חלל הרחם.

ההזרעות לאותה האישה ויש המשתמשים בזרעם של תורמים שונים במחזוריים שונים. הריון נוצר לאחר כ-4 מחזורי הזרעה בממוצע.

שיטה זו עוררה שאלות רבות כמו האם הבעל מקיים מצות פריה ורביה בהזרעה מלאכותית מזרעו?³ האם תרומת זרע מאדם זר מותרת?⁴ ועוד שאלות. אחד מגדולי פוסקי ההלכה בדורנו העוסק בין היתר בסוגיות אלו הינו הרב שמואל הלוי ואזנר.

על הגר"ש הלוי ואזנר

הרב שמואל הלוי ואזנר נולד בווינה לפני מאה ואחת שנה בשנת תרע"ג (1913), מחבר שו"ת שבט הלוי, אב"ד ומרא דאתרא בשכונת זיכרון מאיר וראש ישיבת חכמי לובלין בבני ברק.

בצעירותו למד אצל רבי מאיר שפירא⁵ מלובלין בישיבת חכמי לובלין והיה גם תלמידו של רבי שמעון מזליכוב, המשגיח בישיבה. עלה לארץ ישראל בתרצ"ט [1939]. התגורר בירושלים שם למד אצל הרב יוסף צבי דושינסקי⁶, ועשה שימוש חכמים אצל הרב שמשון אהרון פולנסקי⁷. בזמנו מונה לרב הצעיר ביותר בבית הדין של העדה החרדית. מאוחר יותר בשנת תשי"ד [1954] עבר לבני ברק על פי הצעתו של החזון איש על מנת להתמנות בה כרבה של השכונה 'זכרון מאיר' בבני ברק, הקרויה ע"ש רבו מהר"ם שפירא, ובה הקים את 'ישיבת חכמי לובלין'.

בשנת תש"ל יצא לאור החלק הראשון של שו"ת שבט הלוי ובו פסקים בכל חלקי שו"ע, עד היום יצאו לאור עשרה כרכים. שו"ת זה מכיל תשובות לשאלות שנשלחו אליו מכל רחבי תבל ובכל תחומי ההלכה. מהשו"ת עולה כי גדולי ישראל מבקשים את פסיקותיו ביניהם: הרב מאיר ברנדסדורפר⁸,

3. מקורות ראה בהערה 18 להלן.

4. מקורות ראה בהערה 19 להלן.

5. רבי יהודה מאיר שפירא (מהר"ם שפירא; תרמ"ז, 1887-ז' בחשוון תרצ"ד, 1933), היה מרבני יהדות פולין ומראשי אגודת ישראל קודם השואה, מייסד וראש ישיבת חכמי לובלין ומחולל הדף היומי.

6. הרב יוסף צבי דושינסקי (תרכ"ז-תש"ט) היה גאב"ד העדה החרדית בירושלים, פוסק וראש ישיבה. חיבר את סדרת ספרי השו"ת **מהרי"ץ**.

7. הרב שמשון אהרון פולנסקי (ידוע בכינוי הרב מטפליק; תר"ל, 1870-כ"ח בסיוון תש"ח, 1948) היה רב ופוסק בולט בירושלים.

8. הרב מאיר ברנדסדורפר (כ"ה באלול תרצ"ד-כ' אייר תשס"ט) גאב"ד קהילת תולדות אברהם יצחק וחבר הבר"ץ של העדה החרדית (מוזכר שם חלק א סימן ה)

הרב משה הלברשטאם⁹, הרב יצחק זילברשטיין¹⁰, הרב בנימין יהושע זילבר¹¹, הרב משה שטרנבוך¹².

גם אנשי הלכה ומדע מבקשים את פסיקותיו. ביניהם הרב מהנדס ישראל רוזן,¹³ והרב פרופ' אברהם שטיינברג¹⁴. הרב ואזנר דן בשאלות רבות בהלכה ומדע כולל בשאלות בהלכה ורפואה שהתעוררו עקב הקדמה הטכנולוגית והמדעית. הרב שימש כיו"ר ועד ההלכה של המרכז הרפואי 'מעניי הישועה' בבני ברק, דבר שהביא לפתחו שאלות רבות בנושא הנ"ל. לרב ואזנר יש השפעה רבה על פוסקי הלכה ובעיקר בחוגי החסידים, יש חשיבות רבה למחקר על עמדותיו בנושאי הלכה ורפואה מודרנית.

הגדרות רפואיות

פוריות

כושר פוריות הוא היכולת של האיש והאשה להביא ילדים לעולם. המושג נובע מהשם 'פרי', היינו היכולת לעשות פרי, וזה משותף לבני אדם, לבעלי חיים, ולצמחים.

"עקר" הוא איש שאין בו כוח ההולדה, ועקרה היא אשה שאינה יכולה להכנס להריון וללדת.

ההגדרה המקובלת לעקרות של זוג היא חוסר יכולת להרות במשך שנה למרות קיום יחסי אישות סדירים ובלתי מוגנים. שכיחות העקרות באוכלוסיה הכללית נאמדת בכ-10%-15 מכלל הזוגות. מתוכם בכ-40% מהמקרים נובעת העקרות מבעיות פוריות בגבר*; בכ-40% מהמקרים הסיבה נובעת מבעיות פוריות באשה; ובכחמישית מהמקרים הבעיות נובעות מבעיות משולבות, או בעיות של התאמה רפואית בין בני הזוג. בכ-10% מהזוגות העקרים לא ניתן למצוא סיבה מוגדרת לעקרות¹⁵. ניתן כיום לטפל בחלק ניכר מההפרעות

9. הרב משה הלברשטאם (ח בניסן ה'תרצ"ב-כ"ח בניסן ה'תשס"ו) מחבר שו"ת **דברי משה** ודיין בבד"ץ של העדה החרדית בירושלים (מוזכר חלק א סימן לה).

10. הרב יצחק זילברשטיין (נולד ב-תרצ"ד) רב שכונת רמת אלחנן בבני ברק (מוזכר בשו"ת **שבט הלוי** חלק ג סימן ו).

11. הרב בנימין יהושע זילבר (תרס"ג-כ"ה באלול תשס"ח) מחבר שו"ת **אז נדברו** (מוזכר בשו"ת **שבט הלוי** חלק ג סימן כד).

12. הרב משה שטרנבוך (נולד בכ"ד בשבט תרפ"ו) הוא ראב"ד העדה החרדית בירושלים החל משנת תשס"ג מחבר שו"ת "תשובות והנהגות" (מוזכר בשו"ת **שבט הלוי** חלק ו סימן קצו).

13. הרב ישראל רוזן (נולד בה'תש"א), ראש מכון צומת לענייני הלכה וטכנולוגיה (מוזכר בשו"ת **שבט הלוי** חלק ה סימן קפד).

14. הרב פרופ' אברהם שטיינברג (נולד בט' באלול ה'תש"ז) מנהל היחידה לאתיקה רפואית במרכז הרפואי שערי צדק, נויורלוג-ילדים בכיר ומחבר **האנציקלופדיה ההלכתית רפואית** (מוזכר בשו"ת **שבט הלוי** חלק ט סימן רו).

* במאה השנים האחרונות מתרחשת ירידה הדרגתית בגבר. הסיבה לכך איננה ידועה בוודאות, אך יש התולים אותה בתנאי הסביבה המשתנים. -- העורך.

15. ראה **אנציקלופדיה הלכתית רפואית**, ערך "פוריות ועקרות".

בפוריות הגבר, האשה, או הזוג. להלן יוגדרו כמה שיטות רפואיות לטיפול, שיטות שהרב ואזנר התייחס אליהם בתשובותיו.

הזרעה מלאכותית

הזרעה מלאכותית היא פעולה רפואית של החדרת זרע בהזרקה לנרתיקה או לרחמה של האשה, ללא קיום יחסים. מבחינים בשני מצבים של הזרעה מלאכותית בהתאם למקור הזרע: הזרעה מהבעל כשהוא נותן הזרע; והזרעה מתורם זר, כשגבר אשר איננו בעל-האשה הוא התורם (או שהזרע נלקח מבנק זרע). בעבר היו משתמשים גם בהזרעה מעורבת, של זרע הבעל המעורב עם זרע של תורם זר.

תהליך ההפריה ברחם האשה, ובהמשך – ההריון והלידה, נמשכים באופן טבעי לאחר ההזרעה המלאכותית, כבכל התעברות טבעית. משום כך הזרעה מלאכותית יכולה להיות יעילה רק במצבים בהם אין כל ליקוי בפוריות האשה, הן מבחינה אנטומית והן מבחינה פיזיולוגית.

השיטה של ההזרעה שכאמור הומצאה במחצית השנייה של המאה ה-19, היא יחסית פשוטה וקלה. הזרקת הזרע נעשית לנרתיק, לצוואר הרחם, או ישירות לתוך חלל הרחם¹⁶. מבצעים את ההזרקה 3-1 פעמים במחזור סמוך לביוץ. הריון נוצר לאחר כ-4 מחזורי הזרעה בממוצע¹⁷. שיטה זו מעוררת שאלות רבות. בהזרעה מלאכותית מזרע הבעל, האם הוא מקיים את מצוות פריה ורבייה בהזרעה מלאכותית מזרעו? האם התהליך מותר?¹⁸ האם

16. הזרקה לחלל הרחם מחייבת שטיפה של הזירמה והפרדה של תאי הזרע הטובים יותר הנלקחים להזרעה התוך רחמית.

17. אנציקלופדיה הלכתית רפואית ערך "הזרעה מלאכותית". הניסיון המדעי הראשון לביצוע הזרעה מלאכותית נעשה על ידי האנטומיסט ההולנדי יאן שוואמרדס, בשנת 1680. הוא ניסה לבצע הזרעה מלאכותית בדגים, ללא הצלחה. הראשון שהצליח לבצע הזרעה מלאכותית, גם הוא בדגים, היה יעקובי, בשנת 1742. הכומר-פיזיולוג ספלנצני היה הראשון שהצליח ליילד כלבה בדרך של הזרעה מלאכותית, בשנת 1780. הכירורג הלונדוני ג'והן הנטר הצליח לבצע הזרעה מלאכותית מוצלחת באשה, שבעלה סבל מ-hypospadias בשנת 1785. עידן ההזרעה המלאכותית בבני-אדם החל למעשה רק במחצית השנייה של המאה ה-19, לאחר הצלחותיו של הגניקולוג האמריקאי מריון סימס, בשנת 1866. החלוץ בהזרעה מלאכותית מתורם זר היה האמריקאי רוברט דיקינסון, בסוף המאה ה-19. מאז שנת 1940 הוחל בשימוש בבנק זרע על ידי שיטות הקפאה של זרע לזמן ממושך.

18. שו"ת משפטי עוזיאל, חאבחה"ז סי' יט; שו"ת ישכיל עבד, ח"ה חאבחה"ז סי' י. שו"ת דברי מלכאל, ח"ד סי' קז; שו"ת זקן אהרן, ח"ב סי' צז; שו"ת עמק הלכה, ח"א סי' סח; שו"ת מנחת יצחק, ח"א סי' נ; שו"ת יביע אומר, ח"ב חאבחה"ז סי' א; שו"ת ציצן אליעזר ח"ג סי' כז (את שיטת הרב וולדנברג חקרה אסתי וייסלר במחקרה, "פסיקתו של הרב אליעזר יהודה וולדנברג בסוגיות רפואיות מודרניות") שו"ת לבושי מרדכי, סי' קט; שו"ת שאלת יעקב סי' מא. הרב שפירא, נועם, א, תשי"ח, עמ' קלח-קמב; שו"ת באהלה של תורה, ח"א סי' סט; שו"ת שבט הלוי חלק ט' סימן רט. ראה גם וייסלר אסתי, "פסיקתו של הרב אליעזר יהודה וולדנברג בסוגיות רפואיות מודרניות", עבודת גמר בחוג לתלמוד, אוניברסיטת בר אילן, תשס"ו. [ראה להלן עמ' 20-21, הוראת הגרצ"פ פראנק על הזרעה מלאכותית מהבעל. -- העורך.]

תרומת זרע מתורם זר מותרת?¹⁹. השאלות קשות יותר כשמדובר בהזרעה מתורם, כפי שיובהר להלן.

הפריה חוץ-גופית

הפריה חוץ-גופית היא פעולת הפריה של ביצית-אשה על ידי תא זרע, מחוץ לגוף האשה, והחזרת הביצית המופרית לרחם אשה, או הקפאת הביצית המופרית, על מנת להחזירה בעתיד לרחם אשה. היילוד הנולד בשיטה זו מכונה בשפה העממית "תינוק מבחנה", על שם השלב הראשוני של ההפריה במעבדה.

עצם הרעיון להפריה חוץ-גופית התפרסם לראשונה בעילום-שם, במכתב למערכת של עיתון רפואי, בשנת 1937. בשנות ה-40 של המאה ה-20 דיווח רופא הנשים האמריקאי ג'ון רוק, על הצלחתו להפריה ביצית מחוץ לרחם האשה. אך תינוקת המבחנה הראשונה בעולם נולדה רק ביום 25.7.1978.²⁰

בתהליך הפריה חוץ-גופית גורמים באופן הורמונלי להבשלת מספר רב של זקיקים בשחלה, ובשלב מתאים מוציאים כמה זקיקים עם ביציות מהאשה. הוצאת הביצית נעשתה בעבר באמצעות לפרוסקופ, היינו החדרת מכשיר אופטי לחלל הבטן, וקליטת הביצית מתוך השחלה. זו דרך פולשנית המצריכה הרדמה כללית של האשה ומלווה בסיכונים שונים הקשורים להרדמה ולהחדרת המכשיר.

כיום משתמשים בשיטות פחות פולשניות להוצאת הביצית, כגון החדרת מחט שואבת דרך הנרתיק וניתובתה לשחלה בעזרת הדמיית אולטרה-

19. שו"ת ישכיל עבדי, ח"ה חאב"ה ע"ז סי' י; ר.מ. מאירי, הפרדס, שבט תשט"ז; שו"ת דברי יואל סי' קז-קי; שו"ת חלקת יעקב, ח"א סי' כד, וח"ג סי' מה-מו; שו"ת ישיב משה, חאב"ה ע"ז סי' א; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ג סי' צז; שו"ת שבט הלוי, ח"ג סי' קעה; שו"ת תשובות ונהגות, ח"ב סי' תרצ; שו"ת אגרות משה, חאב"ה ע"ז ח"א סי' עא. ראה גם וייסלר אסתי, "פסיקתו של הרב אליעזר יהודה וולדנברג בסוגיות רפואיות מודרניות", עבודת גמר בחוג לתלמוד, אוניברסיטת בר אילן, תשס"ו.

20. המחקר הבסיסי בחיות מעבדה, הנחוץ להצלחת ההפריה החוץ-גופית החל, למעשה, רק בראשית שנות ה-60 של המאה ה-20, ובאמצע שנות ה-60 דווח על הצלחה בהפריה חוץ-גופית בבעלי חיים שונים (חולדות, עכברים, וחזירי ים). בשנת 1974 דיווח המדען האנגלי דוגלס בויס, על הולדת שלשה ילדי מבחנה, אך לא הצליח להוכיח את טענתו מעל לכל ספק, וכיום מטילים ספק רציני בנכונות הצהרתו. תינוקת המבחנה הראשונה בעולם נולדה ביום 25.7.1978 לזוג בראון, מעיירה בצפון-מערב אנגליה. לגב' בראון היו חסרות התמצויות, ולכן יכולה היתה להרות רק בשיטת ההפריה החוץ-גופית. פעולה זו נעשתה על ידי רופא הנשים סטפטאו והפיסילוג אדווארדס מאוניברסיטת קמברידג' באנגליה. הם עסקו בניסויי הפריה חוץ-גופית בחיות ובבני אדם, ועבדו יחד כעשר שנים לפני הצלחתם הראשונה. תינוק המבחנה השני נולד אף הוא בעזרת טיפול של זוג מדענים זה. תינוקת המבחנה השלישית נולדה ביום 23.6.1980 באוסטרליה. בראשית המאה ה-21 היו בעולם כ-1.2 מיליון ילדים שנולדו בשיטת ההפריה החוץ-גופית. הדיווח הראשון על היריון לאחר החזרת עובר מוקפא-מופשר פורסם על ידי חוקרים ממלבורן שבאוסטרליה בשנת 1983.

סאונד. השיטות הולכות ומשתכללות, ולמעשה ניתן להגיע להוצאת ביצית מהאשה תוך הקטנה משמעותית של הסיכון. לאחר הוצאת הביציות הבשלות מהשחלות מניחים אותן בסביבה פיסיוולוגית מתאימה בצלחת-מעבדה, ומוסיפים להם תאי זרע. אם התרחשה הפריה, תתחיל הביצית להתחלק, ולהפוך לעובר בשלביו הראשוניים, המכונה קדם-עובר. הביצית המופרית, לאחר חלוקה ל-4-8 תאים במשך כ-24-72 שעות לאחר ההפריה, מוחזרת לרחם אשה, אשר הוכן מראש לקליטה של הריון. על ידי טיפול הורמונלי. מקובל להחזיר 2-3 קדם-עוברים, כדי להגדיל את אחוז ההצלחה להשרשת העוברים ברירת הרחם. ככל זאת יש מקרים בהם מחזירים עובר בודד כדי להקטין את סכנת ההריון מרובה העוברים. את העוברים האחרים מקפיאים ושומרים לעתיד.

מיקרו מניפולציה

במצבים של ליקויים מסויימים בכושר התנועה או החדירה של תאי הזרע, יש צורך בסיוע לחדירתם לתוך הביצית. ניתן לבצע הזרקה ישירה של זרעונים לתוך הציטופלזמה של הביצית, או להסתפק בהזרקתם אל מתחת למעטפת השקופה החיצונית. דרך פחות חודרנית היא יצירת חורים במעטפת השקופה החיצונית של הביצית, ובכך להקל על הזרעונים לחדור לביצית בכוחות עצמם ולהפרותה²¹.

תרומת ביצית

ברוב המקרים מקור הביצית הוא מהאישה החוקית, אבל במקרים בהם אין לאשה ביוץ כלל, עקב חוסר שחלות או לאחר מחלות שחלתיות המונעות את הביוץ, ניתן להפרות במעבדה ביצית של תורמת זרה עם תאי הזרע של הבעל, ולהשתיל את הביצית המופרית ברחמה של האשה העקרה. סיבה רפואית אחרת לשימוש בתרומת ביצית מאשה זרה היא במצב בו האשה החוקית נושאת מחלות תורשתיות קשות, שאינן קיימות אצל תורמת הביצית²².

הרב ואזנר על הזרעה מלאכותית מזרע הבעל

הרב ואזנר כתב מספר תשובות²³ לשאלת הזרעה מלאכותית מזרע הבעל בהם הוא מתייחס לכמה היבטים הלכתיים הקשורים לשאלה זו. בהתייחסות לשאלה האם פעולה זו מותרת ולשאלה על עיתוי הפעולה, מתיר²⁴ הרב ואזנר הזרעה מזרע הבעל בימי טהרת האשה לאחר

21. אנציקלופדיה הלכתית רפואית ערך "הפריה חוץ גופית".

22. שם.

23. ואזנר, שמואל הלוי, שו"ת שבט הלוי, בני ברק, תשמ"א-תשס"ב חלק ד' תשובה צו, ו' רג, ח' רנא, ט' רט (להלן שו"ת שבט הלוי).

24. שו"ת שבט הלוי חלק ד סי' צו, חלק ו' סי' רג.

טבילה, בהסתמך על תשובת ר' שלום מרדכי שבדרון בשו"ת מהרש"ם²⁵ שמתיר. הרב ואזנר לא מביא מקורות נוספים לשאלת עצם ההיתר מלבד תשובת המרש"ם ולא מרחיב את הדיון לסוגיות בש"ס ובראשונים.

לגבי מועד ההזרעה כתב הרב ואזנר: "ענין הזרעה מלאכותית בזוג שלא זכו עדיין לז"ק – הנה דברים עתיקים הם ובהוראה אנו נמשכים אחרי הוראת הגאון מהרש"ם שלא להתיר זה לפני טבילת האשה"²⁶.

המהרש"ם בתשובתו מתייחס לטכניקת הזרעה מלאכותית בראשיתה שאז הבעל נתן זרעו לתוך צנצנת והרופא הכניס את הזרע לרחם האשה ע"י שפופרת.

"נשאלתי בדבר א' שדר עם אשתו יותר מעשר שנים ואין לו בנים. ואמר רופא א' מומחה גדול שיתן לו זרעו לתוך צנצנת והוא יקלח הזרע לתוך רחם האישה ע"י שפופרת וע"י תתעבר ותלד (כי ע"י שפי הרחם צר לא יוקלט בתשמיש הזרע לתוכה) אם מותר לעשות כן".

המהרש"ם התיר זאת וזאת מהנימוקים הבאים:

א. אין כאן עון השחתת זרע לבטלה²⁷ הואיל והכוונה על מנת לתקן (לצורך הפריית אשתו) ע"י אותו זרע וזאת בניגוד לפוסקים אחרים האוסרים זאת מהטעם של השחתת זרע²⁸ כי זו הזרעה שלא כדרך הטבע.

ב. הוולד שיוולד מהזרעה מלאכותית מזרע הבעל הוא כשר לחלוטין. הראיות שהביא לכך הם האגדה המוסרת כי בן סירא היה בנה של בת ירמיהו, שהתעברה באמבטיה מירמיהו אביה והוא היה ולד כשר²⁹.

25. רבי שלום מרדכי שבדרון שו"ת **מהרש"ם**, ניו יורק, תשכ"ב, חלק ג', סי' רס"ח (להלן המהרש"ם).

26. שו"ת **שבט הלוי** חלק ו סימן רג.

27. לעומתם יש פוסקים הסוברים כי יש בכך עון הוצאת זרע לבטלה ולכן הדבר אסור לדוגמא: ר' מלכיאל דוד הלוי טננבוים, שו"ת **דברי מלכיאל**, חלק ד', ירושלים, תשס"א, סימנים קז, קח. ר' בן ציון מאיר חי עוזיאל, שו"ת **משפטי עוזיאל**, חלק אבן העזר, תל אביב, דפוס הרב יעקב לויצקי, תרצ"ח, סימן י"ט.

28. שו"ת **דברי מלכיאל** ח"ד, סי' קז-קח; שו"ת **תשובה שלמה** ח"ב חאבע"ז סי' ד-ה; שו"ת **משפטי עוזיאל** חאבע"ז סי' יט; שו"ת **הלל אומר**, חאבע"ז סי' יט וסי' כד; שו"ת **ישכיל עבדי**, ח"ה חאבע"ז סי' י; הרב א.ד. רובינשטיין, תל-תלפיות, שנת תרצ"ה, אות נה. ובדעת החזו"א ראה בשו"ת **ציץ אליעזר**, ח"ט סי' נא שער ד פ"ו, שכנראה אוסר אף הוא.

29. למען הכנת הסוגיה אביא כאן את גרסת האגדה מספרו של רבי יעקב בן משה מולין, **מהרי"ל (מנהגים) ליקוטים**, מכון ירושלים, ירושלים תשמ"ט: "אמר דבן סירא הוא הנוול מזרע ירמיהו, דבת ירמיהו היתה רוחצת אחר אביה באמבטי חמין וקלטה זרע אביה ונתעברה וילדה. והכל מעידין עליה מרוב חסידותה שלא זינתה, אך הסכימו הכל שבאמבטי שרחצה קלטה. והואיל דנוול מקליטת זרע בלא תשמיש קראו בן זרע. וכשיגדל ונתיידע לו היה בוש משמו והפכו שמו לקרא "בן סירא" בגימטריא ירמיהו".

[לגופה של האגדה, ראה שו"ת תשב"ץ חלק ג סי' רסג, ומש"כ הגרש"ז אויערבאך ב**נועם** כרך א, עמ' קמט-ג, שאגדה זו מפוקפקת. וראה עוד מש"כ הרב ראובן מרגליות (בקונטרסו

כמו כן ההלכה שהובאה בט"ז³⁰ בשם הגהות סמ"ק ישן בשם רבנו פרץ בן אליהו מקובריל³¹ שאין לאשה לשכב על סדינים ששכב עליה איש אחר, שמא תתעבר משכבת זרעו, וכתוצאה מכך עלול לשאת את אחותו מאביו; אך מותר לאשה לשכב על סדינים ששכב עליהם בעלה גם בעת נידתה, כי הוולד שעלול להיוולד כתוצאה מכך הוא כשר לחלוטין.

את ההזרעה מתיר הרב ואזנר למי שלא קיים מצות פריה ורביה גם לפני תום עשר שנות נשואים (אף שזה היה התנאי להיתר של המהרש"ם. בכך הרב ואזנר הקל יותר מהמקור שעליו התבסס) אם ברור למעלה מכל ספק כי אין תקוה בדרך הטבעית³²:

"אם נתברר למעלה מכל ספק בדברך הטבעי אין כבר שום תקוה בודאי מותר לעסוק בזוה גם קודם עשר שנים".

לעומת קוצר הדין על עצם ההיתר, על העיתוי של ההזרעה הרב ואזנר מרחיב³³ מעבר להסתמכות על תשובת המהרש"ם שמתיר את ההזרעה רק בימי טהרתה של האשה ולא בימי נדוטה.

הסיבה להרחבה זו היא משום שהמהרש"ם לא נימק את פסיקתו בנושא העיתוי.

נימוקי הרב ואזנר לעיתוי הם:

א. עצם קליטת הזרע בזמן שהאשה נידה הוא דבר הפוגם את הולד גם אם אין ביאת עבירה. מקורו ממדרש רבה³⁴ על פרשת תזריע.

עוללות ס' יב, נרפס בסוף ספרו **מחקרים בדרכי התלמוד**, הוצאת מוסד הרב קוק, הדפסה שניה תשמ"ט) וז"ל: "תמה אני איך השתרבבה [אגדת בן סירא] לתוך ספרותנו; אגדה שהיא מוזרה לרוח היהדות, בלי כל תוכן לימודי או מוסרי, ומקורה באלפא-ביתא דבן סירא, חוברת שכל תעודתה להתל ולהלעיג על דברי חכמים, כאשר הוכיח הר' אברהם אפשטיין בספרו מקדמוניות היהודים ע' 119-124. ממעין נרפס זה נבעה הברותא על לידת בן סירא, אחרי שאמו קלטת באמבטיה ש"ז שהוציא אביה – הנביא האלוהי ירמיהו". ובהמשך דבריו באר כיצד השתרבבה האגדה לספרות ההלכה.

30. הרב דוד הלוי, **טורי זהב**, חלק יורה דעה, ירושלים, הוצאת מכון "שולחן מלכים", תשס"ד, ס' קצ"ה סק"ז. (להלן ט"ז).

31. ראה: הרב חיים דוד אזולאי, **ברכי יוסף**, אבן העזר א: יד, שכתב שהוא טרח הרבה עד שהוא מצא את ההגהה הזאת בכתב יד י"ן. ראה פרופ' שמחה עמנואל, "נוסחאות מכת"י של תשובת רבנו פרץ מקורביל, והשלכותיהן לדין הזרעה מלאכותית", **המעין** נא ד, ישיבת שעלבים, תמוז, תשע"א, עמ' 38-31, שישנם 7 כתבי יד שמהם עולה שרבנו פרץ כתב זאת בתשובה וב-2 מכתבי היד הללו תשובה זו הועתקה בשולי ספר מצוות קטן ואין ספק כי טופס שכזה עמד גם לפני הב"ח שדבריו הועתקו בט"ז.

32. שו"ת **שבט הלוי** חלק ח סימן רנא.

33. שו"ת **שבט הלוי** חלק ד ס' צז.

34. ויקרא רבה (וילנא) פרשת תזריע פרשה טו "מה כתיב למעלה מן הענין אשה כי תזריע וילדה זכר מה כתיב בתריה אדם כי יהיה בעורו בשרו וכי מה ענין זה לזה אמר רבי תנחום ברבי חנילאי משל לחמורה שרעתה ונכזית ויצא בנה כזוי מי גרם לולד שיצא כזוי שנכזות אמו כך מי גרם לולד שיהיה מצורע אמו שלא שמרה ימי נדתה, אמר ר' אבין משל לגנת ירק שהמעין לתוכה כ"ז שהמעין לתוכה היא עושה כריכין כך כל מי שהולך אצל אשתו נדה עושה בנים

ב. אין סתירה לעיתוי זה מהגמרא בנדה ל"א ע"ב שאומרת שאין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה הואיל ושם ההזרעה היתה בימי טהרתה ולא בימי נדותה.

ג. אין סתירה לעיתוי זה מההלכה שהובאה בט"ז³⁵ שאשה יכולה לשכב על סדינים ששכב עליהם בעלה גם בעת נידתה כיון ששם מדובר שהולד כשר לעניין פגם יחוס אך פגם שנגרם לולד כתוצאה מהזרעה בימי נדה (כגון: מחלות שיכולות להיות לולד) יכול שיהיה קיים בו.

"אף על פי שארז"ל בנדה ל"א ע"ב אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה שנאמר הן בעון חוללתי ע"ש ברש"י, ור"ל דהקליטה הי' בזמן נדתה חזינן דיתכן יצירת הולד בטהרה בימי נידתה בתחלה. דיש לחלק בקלות דעל כל פנים תחילת הקליטה היה בהיתה דההזרעה היתה בימי טהרתה לא כן היכא דההזרעה היתה בימי טומאתה ממש אפילו בלא ביאת איסור, וכן לא תקשה ע"ז ממש"כ הט"ז יו"ד סי' קצ"ה סק"ז בשם הג"ה סמ"ק דנדה יכולה לשכב על סדיני בעלה ולא חיישינן דתתעבר בימי נדתה ע"ז דכיון דאין כאן איסור הולד כשר לגמרי, דוודאי לענין חשש רחוק המציאות כזה שתתעבר ע"י הסדינים שהיה עליהם ש"ז מוקמינן אדיניה ביסודו דכיון דאין כאן ביאת איסור הולד כשר לגמרי, ממה שנוגע לפגם היחוס אבל עדיין לא נפלט מפגם הנזכר במדרש הנ"ל ובזה כמובן אין הבדל אם היה ביאת איסור או לא"³⁶.

לשיטת הרב ואזנר ע"י ההזרעה מלאכותית מקיימים מצות פריה ורביה וזאת בשל העובדה שהזרעה מלאכותית גורמת עבור ולידה טבעית וגם עצם ההזרעה אינו בגדר מעשה נסים בלתי טבעי³⁷. הרב מביא כסיוע לשיטתו שכך פסק גם הרב יצחק יעקב וייס³⁸ בעל ה"מנחת יצחק"³⁹ להבדיל משיטות הפוסקים⁴⁰ שסוברים שאין מקיימים בכך את המצווה הואיל וזה לא נעשה בדרך הרגילה.

מצורעים ר' אבין קרא עליה (ירמיה לא) אבות יאכלו בוסר ושני בנים תקחינה והן קוראין על אבותיהם (איכה ה) אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו".

35. עיין הערה 15.

36. שו"ת שבט הלוי חלק ד סי' צז.

37. שם חלק ט סי' רט.

38. רבי יצחק יעקב וייס נולד בפולין בשנת ה"א תרס"ב (1902) נפטר בשנת ה"א תשמ"ט (1989).

39. שו"ת מנחת יצחק, לונדון תשט"ו, חלק א', סימן ג.

40. שו"ת משפטי עזריאל, חאבהע"ז סי' יט; שו"ת ישכיל עבדי, ח"ה חאבהע"ז סי' י.

הרב ואזנר על הזרעה מלאכותית מתורם זר

הרב ואזנר מתייחס לשאלת הזרעה מלאכותית מזרע גבר זר בתשובה⁴¹ שהשיב לרב חנניא דייטש⁴² ששאלו מה דעתו על תשובת הרב טייטלבוים⁴³ בנושא זה⁴⁴.

הרב ואזנר בתשובתו אמנם אוסר דבר זה מן התורה
 "כי הדבר אסור מן התורה בהחלט והיא תועבה גדולה ונורא"
 אך לא מסכים עם כל נימוקי הרב טייטלבוים לאיסור.

נימוק ראשון שאיתו הוא מסכים לרב טייטלבוים לאיסור הזרעה מלאכותית אף מזרע גוי הינו החשש חשש שהאם תיפטר שלא כדין מייבוים וחליצה לאחר מות בעלה, בהנחה המוטעית שהוא היה אבי הילד והחשש שמא הילד ייבם אשת אחיו מאמו דבר שאסור אם האם המת איננו אחיו מאביו.

"א"כ ה"נ נהי דהאי זרע אינו מיוחס וליכא חששא שמא ישא אחותו מאביו מ"מ החשש של היתר יבמה לשוק ושמא ייבם אשת אחיו מאמו אכתי במקומו עומד"

אך הרב ואזנר לא מסכים עם הקביעה של הרב טייטלבוים שיש בזה איסור כרת של עריות. הרב טייטלבוים מביא כהוכחה לכך את הרמב"ן⁴⁵ על הפסוק "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה" ואת ספר החינוך⁴⁶, שטעם האיסור שלא יורדא למי הזרע ויבאו מזה תועבות גדולות ורעות לשניהם, ומזה הוכיח שלדעתם האיסור הוא על עצם קליטת הזרע

41. שו"ת שבט הלוי, ג, סימן קע"ה.

42. מחבר הספר טהרת יום טוב ומגדולי בוני המקוואות ברחבי ארצות-הברית.

43. רבי יואל טייטלבוים י"ז בטבת תרמ"ז, 1887 – כ"ו באב תשל"ט, 1979. היה מייסדה ואדמו"רה של חסידות סאטמר.

44. "בדבר ההזרעה המלאכותית בזרע איש אחר, בירור הלכה אשר הולד הוא ממזר והאשה אסורה לבעלה ועוד כמה איסורי תורה ורבנן", המאור ט' (אב-אלול תשכ"ד) עמ' 3-13.

45. ר' משה בן נחמן (רמב"ן) על התורה, מהדורת "מחוקקי לב" (י. ל. קרינסקי), ד"צ ירושלים תשכ"א ויקרא י"ח כ: "ואמר הכתוב "לזרע", וטעמו אפילו לזרע, והנה היא אסורה לגמרי. ואפשר שאמר "לזרע", להזכיר טעם האיסור, כי לא יודע הזרע למי הוא ויבאו מזה תועבות גדולות ורעות לשניהם. ולא הזכיר זה בעונש (להלן כ יח), כי אפילו הערה בה ולא הוציא זרע יתחייב, ולכן אמר (במדבר ה יג) ושכב איש אותה שכבת זרע, כי בעבור הזרע תהיה קנאתו, וכן בשפחה חרופה (להלן יט כ) הזכיר שכבת זרע, כי האסור בעבור שיליד זרע מן השפחה והנכון בעיני, כי בעבור היות אשת עמיתו אסורה לו לגמרי לא ינקח כל הנוגע בה, הוצרך לומר "לזרע", שאם אמר "לא תתן שכבתך" בלבד היה נראה שיהיה אפילו השוכב עמה לחבק ולנשק, וכאן בחייבי כריתות יזהיר, על כן הוצרך להזכיר שכבתה לזרע לפרש כי במשגל יזהיר. והוא הטעם בשפחה חרופה שהיא כאשת איש. וכן יאמר באשת איש (להלן כ י) אשר ינאף את אשת רעהו, ולא אמר ישכב כי לא בשכבה לבד יזהיר:

ולא אמר בכאן "לגלות ערותה", כי לא יזכיר כן רק בשאר הבשר ובנדה, ושהאסור בהן בעבור הגלוי, כמו שאמר (שם פסוק יט) כי את שארו הערה. ורבותינו דרשו באשת איש למעט משמש באבר מת, ואמרו בשפחה חרופה שאינו חייב אלא בגומר ביאתו, כמו שמפורש ביבמות (נח א).

46. ספר החינוך, ירושלים: מהדורת מכון ירושלים, תשנ"ה, מצווה לה.

האסור, ללא תלות בדרך קליטתו. לכן לדעתו חייבים על הכנסת הזרע בלי ביאה כרת ומיתה כעל ביאת אשת איש ממש. את הדברים האלה דוחה הרב ואזנר ואומר שמפשט הכתובים ברור שהחייב הוא דווקא על מעשה ביאה.

"דמי יכול להכחיש דפשטא דקרא ושכב איש אותה שכבת זרע בחדא מעשה איירי דהיינו שכיבה של ש"ז וכן אל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע בה הלא מפורש דר"ל שכיבה וביאה המביאה לידי זרע. וא"כ גם אם נימא כהרמב"ן וכהבנת הגה"ק דהא דהזכירה התורה זרע הוא על הרוב ביאות ואסרה וחייבה גם בשכיבה רצוני ביאה בלבד וזה מדמצינו בכל העריות דחייב בהעראה בלבד כדילפינן במס' יבמות, מ"מ אכתי אין לנו מפורש רק ביאה של זרע וביאה שאינה של זרע ומנ"ל לחייב עונש על זרע שאינה של ביאה".

ומסיבת האיסור שהזכירו הרמב"ן וספר החינוך לא ניתן להוכיח כי האיסור הוא אף על קליטת הזרע ללא ביאה. א. כי ספר החינוך הביא טעמים נוספים לאיסור אשת איש בביאה בלבד בלא זרע. ב. הרמב"ן בעצמו בסוף דבריו כתב שהפסוק בא ללמד אותנו שחייב על ביאה בשמש מת ולא חייב על הזרעה בלא ביאה.

"ואי משום טעמא דקרא דהזכירו הראשונים, הרי החנוך בלאו דלא תנאף הזכיר עוד טעמים באשת איש ששייכים בביאה לחד בלא זרע עכ"פ לענין עונש דאשת איש אהני לן טעם קנאת הבעל על הזרע לבד לחייב עלה מיתה זולת מעשה העבירה של ביאת ערוה ממש, והרי הרמב"ן בעצמו מסיים ורבותינו דרשו (הזרע הכתוב) באשת איש למעט משמש מת והוא ביבמות נ"ה ע"ב, והשתא אי ס"ד דהתורה יסדה כאן יסוד גדול כזה דחייב על הזרע בלבד בלא ביאה מה שאינו כלל בפשוטו של מקרא א"כ לשון זרע להכי אתי לחייב על זריעה לחד ומנ"ל לרבותינו למעט משמש מת והרי לאביי בשבועות י"ח ע"א משמש באבר מת באמת חייב... ומכל זה ראי' שאין בהזרעה לחד חיוב מיתה וכרת ולא השקאת סוטה".

בכל זאת הרב ואזנר אוסר הזרעה כזאת משום שעובר בכך על מצות עשה של "ודבק באשתו"⁴⁷ וזאת בהסתמך על התוס' בקידושין⁴⁸ שאומר שזו מצות עשה. ומכיוון שהמשך פסוק "והיו לבשר אחד" מדבר על וולד הנוצר משניהם בעוד שאם היה מותר לעשות "מעשה נבלה" זה הרי היה אפשר

47. בראשית פרק ב פסוק כ"ד "על כן יעזב איש את אביו ואמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד".

48. תוספות מסכת קידושין דף יג עמוד ב "לכ"ע בעשה – אומר ר"י דאיכא עשה באשת איש כגון ודבק באשתו (בראשית ב) ולא באשת חבירו".

להיות דבוק באשתו ולהיות לבשר אחד עם אשת חבריו בולד הנוצר משניהם. הרי שמפסוק זה ברור שדבר זה אסור.

"אמנם ברור דאעפ"י שלפי ענ"ד אין בו מיתה וכתר נראה שיש בו איסור עשה גמורה מה"ת, דהנה בסנהדרין נ"ח ע"א ודבק באשתו ולא באשת חבריו ומזה כתבו תוס' קידושין י"ג ע"ב אור"י דאיכא עשה באשת איש כגון ודבק באשתו... והנה במקרא זה מפורש ודבק באשתו והיו לבשר אחד, וקאי על הולד הנוצר משניהם כמש"כ רש"י בסנהדרין שם ד"ה מי וז"ל שזרע יוצא מהם שנעשה בשר האב והאם אחד בו עכ"ל, ואי ס"ד דמותר מה"ת כמעשה הנבלה הזאת הרי אפשר להיות דבוק באשתו ולהיות לבשר אחד עם אשת חבריו בולד הנוצר משניהם והרי התורה קבעה כאן תנאי הראשון של אישות דאורייתא שיהי' בנשואיהן ודבוקתן זכ"ז זרע יוצא מבין שניהם להיות האב והאם אחד בולד הנוצר על ידי מי שקבעה לו תורה הדין של ודבק באשתו ולא באשת חבריו, וזה נכון בעזה"י ופשטא דקרא ע"י דרשתם ז"ל".

לכן פוסק הרב ואזנר כי אשה המקבלת הזרעה ללא ידיעת בעלה עוברת על דת משה ויהודית וחייבת בגירושים ללא כתובה. ואם הבעל הוא זה שמכריח אותה לקבל הזרעה מתורם, עליו לגרשנה ולתת לה כתובתה. אם שניהם מסכימים לזה, בכל זאת שניהם עוברים על איסור דאורייתא.

"על כן אם אשת איש עושה כזאת בלי ידיעת הבעל אין לך עוברת על דת משה ויהודית גדולה מזאת ותצא שלא בכתובה, ואם הבעל מכריחה לזה יוציא ויתן כתובה, דאם בממלא ונופצת אמרו סופ"ז דכתובות יוציא ויתן כתובה ונפסק כן ברמב"ם ושו"ע מכ"ש אם מכריחה להיות ילדיה זרע זנונים כנ"ל ומלאה הארץ זימה, וגם אם שניהם מסכימים לכך רובץ עליהם איסור דאורייתא הנ"ל".

וממשיך ומעלה את האפשרות שהאשה תאסר על בעלה בעקבות מעשה זה משום שעברה על איסור של "ודבק באשתו" ונשאר בספק בכך.

"מ"מ בפרט זה עדיין יש להתיישב דהא לפי מש"כ למעלה איכא בהא דידן עכ"פ איסור עשה דודבק באשתו וגו' כנזכר למעלה, ואולי די זה לאסרה".

בתשובה אחרת⁴⁹ כותב הרב ואזנר כי אם נולד ילד כתוצאה מהזרעה של זרע גוי הוא נחשב יהודי לכל דבר ואם הוא בכור חייב בפדיון הבן וזאת בשל הסוגיה בגמ' בבכורות מ"ו ע"א שמשם עולה

49. שו"ת שבט הלוי חלק ג סימן קעו.

"דכהנת שנתעברה מגוי בנה חייב בפדיון הבן, דקיי"ל עכו"ם ועבד הבא אבת ישראל הולד כשר, וכיון שהאם נתחללה הו"ל כזרה וכישראלית דבנה חייב כיון דהולד כשר, ונפסק להלכה ביו"ד סי' ש"ה סי"ח, א"כ בת ישראל וילדה מגוי פשיטא לי' להש"ס דהבן חייב".

כמו כן אם האם בת לוי הוא נחשב לוי.

"אמנם אם היא לוי' אם הבן הזה יש לו קדושת לוי' עכ"פ או זר גמור, הנה פשטות הסוגיא דבכורות משמע דהוא לוי עכ"פ דנמשך בזה אחרי האם (משא"כ בכהנת דנתחללה)... הוא וכל זה גם בנבעלה לגוי מכ"ש בלא נבעלה כלל בנ"ד אלא זרע גוי במעי ישראל דאין כאן גדר ביאה כלל כיון דהוי ע"י ההזרקה המתועבת דלוי הוא".

הרב ואזנר על הפריה חוץ גופית

הפריה חוץ-גופית מביצית האשה והאיש הנשואים התיר הרב ואזנר והובאה תשובתו בתשובה בשו"ת תשובות והנהגות⁵⁰ וזאת להבדיל מפוסקים שאסרו זאת כגון הרב ולדנברג⁵¹

"וכן שלחתי לשאול הגאון רבי שמואל ואזנר שליט"א ואמר "שאינ לנו בזה הוראה ברורה לא לאסור ולא להיתר, והמקילין זכו גם כן לבנים הגונים" עכ"ד".

אך מתורמת ביצית זרה עם זרע הבעל כשלאחר מכן שותלים את הביצית המופרית ברחמה של האשה העקרה הפריה זו אוסר⁵² הרב ואזנר מהטעם שאסר הזרעה מלאכותית מזרע גבר זר משום שיש בזה איסור מן התורה של 'ודבק באשתו', ולא באשת חברו.

"דעתי העני' ברור שזה מעשה איסור רחוקה מקדושת התורה, ומצוה לרחקה בשתי ידיים ולא יועילו כאן כל הפלפולים שכבר נו"נ בזה איזה רבנים שליט"א בענין היחוס של הולד אם אזלינן בתר הזרע או בתר האם המולידה, כי אחת ברור ופשוט כי כח

50. חלק ד סי' רפ"ה.

51. שו"ת ציץ אליעזר, חט"ו סי' מה; וזאת כי הפריה גרועה מהזרעה מלאכותית, כי בהזרעה יש הכנסת זרע לרחמה של האשה, ולכן גם אם הפעולה לא מצליחה, אין להחשיב זאת כהוצאת זרע לבטלה, אבל בהפריה חוץ-גופית נשפך הזרע במבחנה, ואם לא הצליחה הפעולה נחשב הדבר כהוצאת זרע לבטלה; בהזרעה מלאכותית הבעיה היא עקרות של הבעל, ויש שיטות שבעקב אין איסור הוצאת זרע לבטלה, אבל בהפריה הבעיה היא באשה, וחל על האיש איסור הוצאת זרע לבטלה; בהזרעה מלאכותית יש דעות שמקיימים מצות פריה ורביה, אך בהפריה, לדעתם, אין מקיימים מצות פריה ורביה, ואפילו מצות 'לשבת יצרה' לא מקיימים לדעתם בדרך זו, כשיש כוח שלישי, והוא המבחנה, שמעורב ביצירה, והוא מקום שאין בו יחס כלל, כי הכל נעשה שלא כדרך כל הארץ, ובדרך זו מתבטל היחס בין הביצית לאשה.

52. שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן רסד.

היצירה ותכונת הולד באבריו ומהותו מונח בזרע האשה בצירוף עם זרע בעלה וע"ז כתבה תוה"ק ודבק באשתו, ובסנהדרין נ"ח ע"א ולא באשת חבירו [ועיין תוס' קידושין י"ג ע"ב ועוד] ובמקרא זה מפורש ודבק באשתו והיו לבשר אחד, וקאי על הולד הנוצר משניהם כמש"כ רש"י סנהדרין שם, וז"ל שזרע יוצא מהם שנעשה בשר האב והאם אחד בו עכ"ל ואי ס"ד שמותר עפה"ת כמעשה הנ"ל, הרי אפשר להיות דבוק באשתו ולהיות לבשר אחד עם אשת חבירו או סתם זרה בולד הנוצר משניהם, והתורה קבעה זה לתנאי ראשון של נשואים להיות לבשר אחד ע"י זרע שניהם".

ולא משנה האם הביצית מיהודיה או מגויה⁵³ זה אסור ואין האדם מקיים בזה מצות פרו ורבו.

"אני בעניי מעולם לא התרתי להוציא ביצה מאשה אחרת ולהניח תוך אשה זו ונמצא הולד נוצר בכח זרה, ולא על זה צותה תורה מצות פרו ורבו, ואין חילוק בין ביצת ישראלית או גויה".

לדעת הרב⁵⁴ הביציות המופרות לפני השרשה אינם במעמד עובר כך שאין בהם איסור הפלה ורציחה ומותר להשמידם ואף יש חובה לעשות כך במקרה שנותרו ביציות מופרות מוקפאות לזוג שהתגרש או שהאשה מתה, כדי למנוע תקלות, ואין בכך כל איסור.

"ואם הבעל שבק חיים או שנתגרשה אסור להוציא זרע הנקלט מרשות ההקפאה לעולם, ועליהם לאבדה, כדי לא לבא לנסיון מכשולים, ומה"ט אפשרי ג"כ לאבד הנשאר אחרי שרואים שהאשה נקלטה וההריון מתפתח לפי כל הסימנים באופן חיובי ושאין צורך עוד להנשאר, ואולי להמתין בזה עד שנראה שהיא עומדת לפני הלידה ממש... אלא גם למש"כ תוס' חולין ל"ג, וסנהדרין נ"ט, אשר משמעות לשונם דאיכא גם איסור תורה ואשר כן אנו מחמירים, היינו כשהוא כבר ברחם האם, והוא בגדר נפש וחי חיי עובר דעתיד להיות חי גמור, לא כן הרכבת זרע הבעל וזרע האשה מבחוץ דבלי רחם לא יתפתח לעולם, פשיטא דעדין אינו נקרא נפש, וגם לא חי של עובר" ולכן אין לחלל שבת על מנת לאפשר התפתחות של הביצית המופרת⁵⁵.

53. שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן שיב.

54. שו"ת שבט הלוי חלק י סימן רלא.

55. שו"ת שבט הלוי חלק ה סימן מז.

"דעתי ברור דגם לבה"ג אסור לחלל שבת בזה, דע"כ לא התיר בה"ג לחלל שבת על העוברין אפילו לפני מ' יום אף על גב דמא בעלמא הוא אלא בעובר תוך מעי האם... משא"כ זרע זה שבתוך המבחנה שאינו נכלל כלל ברוב זה דרוב העוברין בני קיימא הם, דבוחנים רק מבחון איך יהי' התפתחות הדברים".

אך לענ"ד נראה לומר שיתכן ועמדה זו תשתנה או כבר לא עדכנית הואיל ובהמשך דבריו אמר כי זה תלוי באחוז ההצלחות של תהליך ההפריה.

"וגם אם פעם יתפתחו הדברים אולי עד שיהי' אחוז גדול מצליח בנסיון הנ"ל, מ"מ הדע"ת נוטה כנ"ל".

אך אז יהיה מותר לחלל שבת על מנת להמשיך את תהליך ההפריה.

סיכום

הרב ואזנר מתיר הזרעה מלאכותית מזרע הבעל בהסתמך על תשובת המהרש"ם אך שונה ממנו בכך שהתיר אף לפני 10 שנים. כמו כן מחשיב זאת כקיום מצות פריה ורביה.

לעומת זאת מזרע גבר זר אוסר, וזאת בעיקר משום מצוות עשה של "ודבק באשתו" ולא בשל האיסור של "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה" כפי שסובר הרב טייטלבוים. ואם אשה מקבלת תרומת זרע בלי ידיעת בעלה, חייבת בגירושים. אך הילד הנולד כתוצאה מתרומת זרע נחשב יהודי כשר לכל דבר.

הרב ואזנר התיר הפריה חוץ גופית אך לא מביצית של תורמת זרה.

מעמד הביציות המופרות: הביציות המופרות לפני השרשה אינם במעמד עובר כך שאין בהם איסור הפלה ומותר להשמידם. יתר על כן, יש חובה להשמידם במקרה שנותרו ביציות מופרות מוקפאות לזוג שהתגרש או שהאשה מתה, כדי למנוע תקלות, ואין בכך כל איסור.

כיום אסור לחלל שבת כדי למנוע מוות של ביציות מופרות. עקב הסיכוי הקטן שלהם להפוך לוולד תקין. אם בעתיד הסיכוי הזה יגדל מאד יתכן שיהיה אז מותר לחלל שבת על מנת למנוע מוות של הביצית המופרת.

ניתן לומר כי כל עוד מדובר בזרע הבעל וביצית האשה, הרב ואזנר התיר כל דרך להפריה. אך כאשר מדובר על זרע של גבר אחר או ביצית של אשה אחרת הרב ואזנר אסר זאת באיסור תורה.